

Продана правда

- **Український юридичний детектив**
- **В найкращих традиціях Джона Грішема**

Майже двадцять років Оксана була нікому не потрібною. Тавро «розумово неповноцінної» тяжіло над дівчиною змалку. Маму ж більше цікавила пляшка, ніж рідні діти. Тільки сусід Олександр був добрим до неї. Від нього Оксана дізналася про ніжність, чуйність і любов. Але недовгою була її казка.

Місцева преса зарясніла заголовками: «Невинна дівчина стала жертвою старого збоченця». Громадськість ладна лінчувати сусіда Оксани.

Та й досвідчений адвокат Скрипник спершу сумнівається в невинуватості свого підзахисного. Натомість хтось старанно роздмухує полум'я ненависті...

A man in a dark suit and tie stands in a library, looking thoughtfully to the side. Bookshelves filled with books are visible in the background, and light filters through blinds on the right.

АНДРІЙ ОСІПОВ

ПРОДАНА ПРАВДА

A bronze statue of Lady Justice, blindfolded and holding scales of justice, is positioned in the lower left corner of the cover.

ІСТИНУ ЗНАЮТЬ ЛИШЕ ДВОЄ

КСД

ІСТИНУ ЗНАЮТЬ ЛИШЕ ДВОЄ

АНДРІЙ ОСІПОВ

ПРОДАНА
ПРАВДА

Роман

ХАРКІВ
2022!КСД

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2022

ISBN 978-617-12-9661-9 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Дизайн обкладинки Петро Вихорь

Осіпов А.

О-73 Продана правда : роман / Андрій Осіпов. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. — 352 с.

ISBN 978-617-12-9598-8

Майже двадцять років Оксана була нікому не потрібною. Тавро «розумово неповноцінна» тяжіло над дівчиною змалку. А матір більше цікавила пляшка, ніж рідні діти. Тільки сусід Олександр був добрим до Оксани. Від нього вона дізналася про ніжність, чуйність і любов. Але недовгою була її казка.

Місцева преса зарясніла заголовками: «Невинна дівчина стала жертвою старого збоченця». Громадськість ладна лінчувати сусіда Оксани.

Досвідчений адвокат Скрипник спершу так само сумнівається у невинуватості свого підзахисного. Натомість хтось старанно роздмухує полум'я ненависті...

УДК 821.161.2

© Осіпов А. О., 2022

© Depositphotos.com / neuron, zolnerek, manualvarezfoto, обкладинка, 2022

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2022

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2022

Усі події і персонажі вигадані.

Будь-які збіги є випадковими.

Я щасливий. Просто, щоб ти знала.

1

— Скажіть мені, ви коли-небудь убивали людину? Просто так, без усякої на те причини? Ще й на очах великої кількості людей? Просто голіруч? — запитав помічник прокурора молодого слідчого Миколу Дорошенка.

— Але ж, але ж... я міліціонер! Я, я слідчий. Якщо ви пам'ятаєте! Не розумію, до чого взагалі ваше запитання? Як убивав? Зі службової зброї? — розгубився той.

Відклавши всі поточні справи, помічник прокурора Сергій Савчук ось уже кілька годин поспіль сторінку за сторінкою, абзац за абзацом вивчав зі слідчим матеріали кримінального провадження. Робота була позаплановою, і це гнітило й дратувало обох ще більше. Сергієві Савчуку цілком вистачало своїх нагальних проблем, але він чудово усвідомлював, що дорученням керівництва нехтувати не варто, тому емоції краще «заховати» та якнайшвидше опанувати себе. Тим паче, що районний прокурор, який, власне, і «нарізав» нових завдань, мав доволі мстивий характер.

— Заспокойтеся й не сприймайте все так буквально! Я зовсім не те мав на увазі. Ви лишень самі логічно подумайте, — трохи стишивши оберти, Савчук намагався достукатися до непробивного слідчого. — Ну ж бо, шановний, напружте трохи мізки. Спробуймо ще раз послідовно відтворити розвиток подій. Один дорослий чоловік зустрічає посеред міста, просто біля великого торговельного центру, іншого дорослого чоловіка. Так? Довкола — сотні людей: відвідувачі, перехожі, працівники парковки, охорона... Чоловіки розмовляють три хвилини дев'ятнадцять секунд. Несподівано між ними виникає суперечка, яка швидко переростає в бійку. Встигаєте за моїми думками? Як встановило слідство, нападнику — тридцять п'ять років, потерпілому — удвічі більше, сімдесят два. Якоїсь миті фізично дужчий нападник збиває з ніг потерпілого, точніше сказати, вже загиблого. Ще трохи між ними триває доволі жорстка боротьба, обмін сильними ударами. Але, зрештою, молодість перемагає, нападник опиняється над жертвою й несамовито хапає того за горлянку. Упродовж десяти хвилин він не розтискає рук, хоча вже після другої хвилини стає зрозуміло, що людина померла, — стала хватка не залишила чоловікові жодного шансу. У нас є багато відеозаписів із

камер спостереження та смартфонів очевидців. Ці ролики вже понад місяць набирають рекордну кількість переглядів у мережі — оскаженіле обличчя нападника, який відпускає скривавленого стариганя лише на вмовляння натовпу. Після цього він абсолютно спокійно сідає поряд із загиблим і мовчки очікує на приїзд міліціонерів. Цілковита апатія, відсутність будь-яких емоцій. Покірно здався.

Помічник прокурора уважно подивився на слідчого. Дорошенко й так добре пам'ятав подробиці кримінальної справи, проте слова Савчука трохи спантеличували: уява мимоволі домальовувала моторошні деталі — побите старече тіло на асфальті, кров на порепаній шкірі, застиглий погляд, спрямований у небо...

— Агов! То які будуть ідеї? Ви вже майже два місяці розслідуєте справу! — голос Савчука повернув співрозмовника до реальності.

— Ну, для такого виду злочину в мене ще досить часу для слідчих дій. Злочинець давно під вартою, і я практично закінчив. Окрім того, злочинець у всьому сам зізнався. Та й інших доказів не бракує — свідки, записи відеокамер. Залишилося тільки від вас отримати погодження — і можна передавати матеріали до суду, — з відчуттям виконаного обов'язку повідомив слідчий.

— І яка ж, на вашу думку, повинна бути кваліфікація дій? І, до речі, припиніть називати обвинуваченого злочинцем — презумпцію невинуватості ще ніхто не скасовував! — суворо зауважив помічник прокурора.

— Убивство з хуліганських мотивів, — упевнено відповів слідчий. — Пункт сім частини два статті сто п'ятнадцять

Кримінального кодексу України¹. Експертизу на стан психічного здоров'я обвинуваченого провели — осудний. Обставин, що обтяжують чи пом'якшують передбачене законом покарання, під час слідства не виявили. У злочинця, тобто, пробачте, в обвинуваченого, навіть не було ознак алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Що ж до загиблого, то він перебував у стані легкого алкогольного сп'яніння. Але це ніяк...

— Скажіть відверто, Миколо Сергійовичу, ви справді готові завершити цю справу? — глибоко видихнувши помічник прокурора перервав доповідь слідчого на пів слові.

— Так, готовий, — трохи невпевнено промовив той.

Насправді Миколу Дорошенка неприємно здивувала поведінка Савчука й те, що їхня розмова затягнулася на кілька годин. Він дедалі частіше поглядав на настінний годинник і нетерпляче чекав, коли нарешті закінчиться ця марна, на його думку, розмова.

— Я, власне, завершив усе ще минулого тижня. Як відомо, слідчий — фігура процесуально незалежна. Однак прокурор району Степан Іванович наказав мені порадитися з вами, перш ніж виносити постанову про закінчення слідства та пред'явлення матеріалів справи.

— Гаразд, Миколо Сергійовичу, я вже маю досить інформації. Ви можете йти. А мені дайте ще час до понеділка, аби поміркувати над усім цим та вирішити, що робити, — утомлено проказав помічник прокурора й увічливо випровадив колегу з кабінету.

Година була пізня, за вікном зовсім стемніло. Сергій Савчук зателефонував постовому і, довідавшись, що в будівлі районної прокуратури нікого, окрім них, давно немає, відчинив вікно й розслаблено закурив. Керівництво прокуратури рішучо боролось з курінням на робочих місцях, тому працівникам доводилося бути обережними, ховаючись, наче школярі, по закутках. Однак зараз Савчукові без тютюну міркувати було надто складно.

«Ну як це так — убити незнайому людину на очах десятків свідків і під спостереженням відеокамер? Це більше скидається на якийсь кіносценарій. Ні, тут мусить бути ще щось, чого не побачив слідчий. Для хуліганських мотивів тут, безперечно, малувато фактажу. Де в діях обвинуваченого показова зневага до суспільства, особлива зухвалість чи винятковий цинізм? Де хоч один із типових виявів хуліганства? Жодного немає! Це все не те», — думав помічник прокурора, понуро дивлячись у темряву й докурюючи вже восьму цигарку.

Його погляд зачепився за попільничку на підвіконні — недопалки стирчали в різні боки, нагадуючи жахливого і до того ж смердючого їжака.

«Е, ні, то вже занадто. На сьогодні досить», — Сергій Савчук вирішив більше не ламати голову й нарешті дати собі відпочити.

Накинувши потертий шкіряний плащ і опечатавши службовий сейф, Сергій зупинився у дверях, обвів поглядом кабінет — і передумав іти додому. Навіщо йому йти, якщо завтра вранці повертатися сюди? Та

й удома на нього однаково ніхто не чекає: після розлучення з дружиною квартира помічника прокурора більше не була домівкою, ставши місцем для короткочасного сну й перевдягання.

Сергій Савчук зняв плащ, дістав із шафи подушку та ковдру й ліг на розташований у кутку диван. Такі дивани були майже в усіх кабінетах — зазвичай на них відпочивали під час чергування. Однак Савчук використовував диван для цілком повноцінного сну. Ще під час служби в армії Сергія навчили вправ, завдяки яким він швидко й міцно засинав за будь-яких умов. Секрет засинання був доволі простим: спочатку потрібно багато разів поспіль сильно замружувати й різко розплющувати очі. П'ятдесят повторень. Потім треба лягти у зручну позу, змежити повіки, спробувавши зсередини спрямувати погляд угору — наче до середини лоба. Коли засинати не вдавалося через емоційне напруження, Савчук додавав до вправ лічбу до ста, але не звичайне «один — два — три...», а по-особливому — з обох кінців цього цифрового ряду до середини: один — сто — два — дев'яносто дев'ять — три — дев'яносто вісім і так далі. Ось і тепер, пригадавши давню звичку, він за кілька хвилин поринув у глибокий сон.

Сергієві Васильовичу Савчуку нещодавно виповнилося сорок два. Це був високий худорлявий чоловік із правильними рисами обличчя — прямий ніс, виразні сіро-блакитні очі, вольове підборіддя. На тонких губах Савчука повсякчас блукала скептична посмішка — наче він усе на світі побачив і зрозумів, а тепер лише спостерігає, як інші набивають собі гулі на очевидних помилках. Попри відносно молодий вік, Сергій Васильович устиг неабияк посивіти. Рання сивина, а ще сутула спина та випнуті вперед плечі візуально додавали йому кілька зайвих років.

Загалом же Сергій Савчук справляв враження провінційного інтелігента. Незважаючи на побутову невлаштованість, він завжди мав свіжу сорочку й бездоганно чистий службовий мундир. У його шафі висіли чотири однакові комплекти офіційного прокурорського одягу — піджак, брюки, а також кілька ідеально випрасуваних сорочок. Сам Сергій гардеробом не опікувався. Колись за цим стежила дружина, тепер же, коли виникала потреба, він заносив брудний одяг знайомій, яка прала й прасувала його. Обідав і вечеряв помічник прокурора традиційно в службовій їдальні, а замість сніданку викурював цигарку-другу, запиваючи горнятком міцної кави.

Відповіді на складні запитання, які не давали спокою від учорашнього вечора, знайшлися абсолютно випадково наступного ранку, коли колега процитував бородатий жарт про те, як маленького Івасика Павлова вкусив собака: «Собака вкусив і забувся, а маленький Іван не забувся». Ця фраза, неначе струмом, струснула Сергія Савчука. Він обірвав розмову з колегою і квапливо попрямував до свого кабінету, аби вже за кілька днів звести всі нестиківки у справі до нуля.

— Я надіслав запити про всі раніше зареєстровані місця проживання обвинуваченого Павлова В. Н., а також довідки про склад сім'ї за цими адресами. З'ясував нові обставини, які багато чого пояснюють. Дев'ятнадцять років тому обвинувачений Павлов В. Н. жив у Чорноморську разом зі своєю матір'ю та вітчимою Карпюком Станіславом Євгеновичем, ким, власне, і є наш загиблий. За фактом встановлених обставин слідчий провів додатковий допит Павлова, — чітко рапортував Савчук у кабінеті прокурора району Гулька Степана Івановича, відчуваючи задоволення від непідробного захвату свого безпосереднього керівника.

— Ого! Он воно як цікаво все виходить. І як ти тільки до цього додумався? — здивовано запитав прокурор.

Він підвівся з-за столу й пересів на крісло поруч зі своїм помічником.

— Зовсім випадково. Ви доручили слідчому Дорошенку, аби він перед завершенням слідства доповів про результати мені. Він, мушу сказати, виявився доволі поверховим — молодий ще, недосвідчений. Хоч хлопець здібний, як виросте — будуть з нього люди. Ну, ви ж самі розумієте: справа ніби очевидна, тож слідчий вирішив не ускладнювати собі роботи. Зізнання є, доказів — вагон. Навіщо ж глибше копати?

— Ти зараз суть справи викладай. Про все інше я й сам дізнаюся. Я теж зі «слідаків» починав — не тобі мені розповідати, що це за робота. Що говорив обвинувачений на допиті? — нетерпляче поцікавився Степан Іванович.

— Тут ціла історія. Коли хлопцеві, тобто обвинуваченому, було шістнадцять років, він став свідком препаскудної сімейної сцени. Одного разу, прийшовши разом із матір'ю додому, вони заскочили п'яного вітчима в ліжку з якоюсь «мадамою». Між подружжям уже

давно був розрив, але вони все ніяк не могли роз'їхатися — квартирне питання, так би мовити. Ось тоді виникла серйозна сварка, яка швидко переросла у фізичну розправу: захмелілий вітчим добряче відгамселив дружину на очах у хлопця. Той заціпенів від страху, розгубився і не спромігся хоч якось заступитися за матір. Потім він багато років не міг пробачити собі того боягузтва — картав себе за слабкодухість. А матір за кілька місяців унаслідок нещасливого кохання й емоційно важкого розлучення потрапила до психіатричної лікарні, де через рік померла. Не оговталася бідолаха, — співчутливо зауважив Савчук і на мить замислився про щось своє.

— Ну, а далі? Що там було далі? — Степана Івановича розпирала несамоविта цікавість, тож він безцеремонно підганяв оповідача.

— Вітчима наш обвинувачений не бачив багато років, — продовжив Савчук, притлумлюючи внутрішнє напруження від спогадів про власне зруйноване життя. — Попри дитячу психологічну травму, усе в нього склалося добре: гарна робота, сам — авторитетний фахівець, має зареєстровані раціоналізаторські пропозиції, керівництво його цінує та заохочує. Квартира, дружина, двоє дітей. Меншій доньці лише два роки.

Районний прокурор ритмічно розхитувався у кріслі, уважно слухаючи Сергія Савчука, і мимоволі тер підборіддя, цілковито зосередившись на почутому.

— Але Земля кругла — майже за двадцять років вони таки випадково зустрілися. Колишній вітчим навіть не впізнав хлопця. Однак молодий чоловік зупинив його й нагадав про себе. Слово за слово. Старий був «під мухою», тож не скупився на лайку: мовляв, сучкою була твоя матір і ти такий самий сучий син, померла — туди йї і дорога. І ще різної гидоти наговорив. Результат ви знаєте. Павлов душив його, поки люди не відтягли. Уявляєте: розчавив пальцями трахею! А коли зрозумів, що накоїв, спокійно здався міліції, яка прибула на виклик очевидців.

— Гнітюча історія. Такі потрібно студентам-юристам розказувати. Ось він як свою матір захищав і свій чоловічий сором кров'ю змив. Якби ж із ним у підлітковому віці психолог попрацював, пояснив, що і як... От і не посперечаєшся, що дитяча травма — міна сповільненої дії. Ну й справа, — замислено промовив прокурор. — Закуримо? В тебе є? Знаю, що є. Діставай, не бійся, зараз можна.

Гулько відчинив навстіж вікно і простягнув руку по цигарку — йому самому кортіло зробити кілька затяжок, аби розігнати неприємні думки.

— Ну й життя... Хрін хто таке вигадас, навіть якщо дуже постаріється! А ти, Сергію, молодець, добре попрацював.

Прокурор поклав руку на помічникове плече і, приязно усміхаючись, кілька разів стиснув його. Було помітно, що Сергієві Савчуку така увага та схвалення керівника подобаються.

Вони мовчки викурили по цигарці і, не змовляючись, взяли ще по одній. Вгамувавши нікотинуву спрагу, прокурор рівним голосом запитав:

— Що плануєте зі слідчим робити в цій справі?

— Поки що перекваліфікували з частини другої на частину першу статті сто п'ятнадцять². Це вже добре, бо тепер цьому чоловікові не загрожує довічне позбавлення волі. Також як пом'якшувальні обставини пишемо щире каяття, сприяння слідству. Окрім цього, додаємо вчинення злочину внаслідок сильного душевного хвилювання, спричиненого аморальними діями потерпілого. А в суді вже побачимо. Будемо просити про нижню межу санкції статті — сім років, — по-діловому, без зайвих слів доповів Савчук.

— Ну гаразд, ідіть. Ох і надиміли ж ми з вами тут — хоч сокиру вішай. Треба хутко все провітрити, — із удаваною суворістю бубонів прокурор.

Він уже опанував себе й знову почав звертатися до Савчука на «ви». Також Степан Гулько не проґавив нагоди згадати про принципову боротьбу з курінням на робочих місцях, нібито й не він жадібно смалив тут п'ять хвилин тому.

Несподівано прокурор щиро і по-дружньому тепло звернувся до Савчука:

— Слухайте, Сергію Васильовичу, давно хотів вас запитати: чому ви у свої роки досі в помічниках прокурора ходите? І чому досі в чині молодшого радника юстиції³? Я лишень на п'ять років за вас старший. Вам уже можна було б і прокурором бути. Чи принаймні заступником.

— Дозвольте дати відповідь іншим разом, — по-військовому відкарбував Савчук.

Відповідати на таке особисте запитання йому зовсім не хотілося. Прокурор побачив біль, який промайнув у погляді підлеглого, і, поблажливо махнувши рукою, дозволив йому залишити кабінет.

«Усе ще шкрябе душу тобі та перевірка! Так і є, до ворожки не ходи. Все про тебе, шановний Сергію Васильовичу, знаю. Честолюбність твоєю ми потішили, дали змогу з убивцею у справедливість закону погратися. По-батьківськи вислухали, підтримали: молодець, мовляв, кмітливий, чесний і принциповий. А тепер і ти нам прислужися, дорогенький. Якусь потрібну справу тобі підшукаємо...» — самовдоволено розмірковував Степан Гулько, зоставшись сам-на-сам у кабінеті.

¹ Пункт 7 частини 2 статті 115 Кримінального кодексу України — умисне вбивство з хуліганських мотивів; карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі. (Тут і далі прим. авт.)

² Частина 1 статті 115 Кримінального кодексу України — вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, що карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

³ Молодший радник юстиції — класний чин в органах прокуратури України й в органах юстиції, що співвіднесений із військовим званням майора.

2

Під час обідньої перерви Сергій Савчук повернувся думками до запитання шефа й укотре взявся прокручувати в голові справу, що так суттєво позначилася на його кар'єрі. Взагалі-то могло бути й гірше. Його могли, наприклад, засадити до в'язниці за сфальшованими звинуваченнями чи звільнити через незадовільні результати атестації... Тож нічого янгола-охоронця гнівити, все минулося відносно легко та майже безболісно.

Так, за допомогою попереднього керівника йому на кілька років затримали просування по службі та присвоєння чергового звання. А щоб не дуже розслаблявся, ще й перевели з обласної прокуратури до районної. Так, зіпсували конкретно особову справу — дідько його знає, що там понаписували. Та найгіршим з усього виявилось, що робочі перипетії вплинули на особисте життя — зруйнували стосунки з дружиною, яка категорично відмовилася підтримувати принципівість чоловіка. Врешті-решт вона пішла від нього. Ще й примудрилася все з квартири вивезти. У прямому значенні — все: меблі, техніку, посуд... Навіть штори познімала й килими забрала! Залишила самий матрац на підлозі та набір постільної білизни. Особисті ж речі чоловіка поскидала в картонні коробки й поставила попід стінами. Насправді шафи, столи, ліжка та дивани ніякої цінності не мали — усе було зовсім не нове та давно потребувало заміни. Дружині також геть не були потрібні старий телевізор, холодильник і пральна машина, яка працювала через раз. З її боку це була помста за «витрачені на цього козла вісім найкращих років життя». Принаймні саме так вона це формулювала. Моральна та матеріальна компенсація, так би мовити. Утім, Сергій уже давно на неї не сердився, спромігшись навіть зрозуміти її вчинки.

А справа, яка поставила з ніг на голову реальність Сергія Савчука й додала йому проблем у житті, почалася зі звичайних робочих моментів. На той час він працював керівником відділу з нагляду за органами, що здійснюють дізнання та слідство. Здебільшого діяльність відділу була пов'язана із розглядом різноманітних скарг на слідчих, переважно на слідчих міліції. Заяв було багато, тому часто-густо їх перевіряли лише формально і розсилали відписки. Зазвичай

стандартною була така практика: викличуть слідчого, зіб'ють з нього пляшку і до пляшки — та й по всьому.

Натомість Сергій Савчук намагався розбиратися по суті й тому був завалений справами по самісінькі вуха. Так, в одній із заяв ув'язнений у слідчому ізоляторі вказував на те, що його «закрили по безпределу» — коноплю йому «менти» самі підкинули. На перший погляд, звичайнісінька скарга, яка нічим не вирізнялася з-поміж десятків інших. Утім, далі обвинувачений писав: «Моя дружина зійшлася з крутим мужиком, у якого кум — начальник слідчого відділу міської міліції. Вона хотіла якнайшвидше оформити розлучення, але так, щоб я на дитину ніяких прав не отримав та щоб погодився з квартири виселитися, взявши свою частку грошима. Моя законна дружина дуже поспішала — нове кохання, новий успішний чоловік. А тут я плутаюся під ногами. На думку її теперішнього хахаля, я повний нуль. Він приїжджав мене переконати, щоб я на все погодився і «загубився», але я його послав до всіх херів. А через кілька днів після того мене обшукали просто на вулиці й у кишені моєї куртки якимось дивом знайшли паперовий згорток із травою. І більше я додому не повернувся. Спочатку три дні був в ізоляторі тимчасового тримання, а зараз уже півроку сиджу в СІЗО...»

Щось у тій скарзі зачепило Савчука. Інтуїція підказувала йому, що це була чистісінька правда. Правда життя.

Однак проведені перевірки не дали ніякого результату. Жодного натяку на «підставу». Усе було оформлено грамотно: поняті, особистий огляд, виявлення наркотичної речовини, експертиза. Усе процесуально правильно. І слідчий, і оперативники в один голос розповідають як по писаному.

У суді обвинувачення щодо цієї справи підтримував давній товариш Савчука. Сергій по дружбі попросив у нього переглянути матеріали справи. Той довго читав, перечитував, роздивлявся. І таки видивився. Серед документів лежав папір, у який нібито було загорнуто наркотики. З одного боку аркуш був чистий, зате з іншого — містив друкований текст. Савчук пробігся поглядом по уривках речень і вкрився холодним потом — текст був стовідсотково юридичним. Скидався на студентську курсову чи дипломну. Щось про склад злочину. Вочевидь, до звичайного інженера цей аркуш просто так

потрапити не міг. Хіба що продавець марихуани мав якийсь стосунок до юридичного вишу. Але наразі то була лише версія, не більше.

Для підтвердження чи спростування своїх здогадок Савчук обрав кількох міліціонерів із тих, що брали участь у затриманні чи працювали з останніми. З особових справ Сергій Васильович отримав інформацію про те, де навчалися колись чи навчаються зараз ці міліціонери, а надалі витребував звідти копії їхніх курсових і дипломних робіт. Савчук розумів, що ловить надто крупною сіткою, адже ймовірність знайти збіги була мізерною. Він уже почав утрачати надію, що одержить хоч якийсь результат, і тільки добросовісність і педантичність не давали йому відступити.

Тим часом суд першої інстанції, особливо не заглиблюючись у деталі, устиг засудити скаржника на три роки. Аби виграти ще трохи часу, Сергій умовив товариша, який підтримував обвинувачення в суді, подати апеляцію на м'якість вироку. Формально для цього підстави були. Звісно, існував чималий ризик: перегляд справи міг призвести до збільшення строку. Але Савчук уже нутром відчував, що взяв правильний слід. І диво таки сталося: частина тексту однієї із курсових робіт збіглася з тим, який був на паперовому згортку з кримінальної справи. Сергій, не узгоджуючи своїх дій із керівництвом, пішов безпосередньо до голови апеляційного суду і виклав йому все, що з'ясував.

Так зійшлися зірки, що на той час голова суду затято конфліктував із міліцейським керівництвом. Ось тут усе й закрутилося... Судді апеляційного суду порушили кримінальну справу проти міліціонерів, вирок зрадженому чоловікові скасували, тримання під вартою замінили на підписку про невиїзд, а саму справу відправили на додаткове розслідування.

Прокуратура та служба внутрішніх розслідувань міліції активно взялися за справу. Під час слідства переляканий оперативник за милу душу здав своїх спільників. Виявилось, що організував усе начальник слідчого відділу. На жаль, проти нього не знайшлося прямих доказів, тож постраждав його заступник. Та й той відбувся легким переляком — отримав службове стягнення. Засудили тоді до умовного строку лише оперативника. З бідолахи, звинуваченого у зберіганні та збуті наркотиків, звісно, всі підозри зняли.

Ось така вийшла справа. Наче й пишатися можна, і дітям переповідати, однак не так сталося, як гадалося. Очільники прокуратури та міліції сприйняли ініціативу Сергія як особисту образу. «Прокурорські» дорікали, що Савчук діяв без відома керівництва — їм дуже кортіло мати такий собі важіль впливу на міліціонерів, аби за потреби вирішувати «свої питання». Представники ж органів внутрішніх справ убачали в цій історії зраду спільних інтересів й образу честі мундира.

І відтоді в Сергія Савчука, наче гриби після дощу, полізли проблеми. Одна за однією почалися всі можливі перевірки: дотримання строків розгляду звернень, дотримання секретного режиму, знання законодавства та службових вимог, дотримання етики та трудового розпорядку. І так далі, і тому подібне... «Мурижили» його понад пів року і, як наслідок, «повісили» кілька доган. А залишили Сергія Васильовича Савчука працювати в органах прокуратури винятково за попередні заслуги й орден, одержаний за бойове поранення під час затримання особливо небезпечного злочинця.

«Усе, що нас не вбиває, робить нас сильнішими», — часто заспокоював себе Савчук.

Він і справді став дуже сильним. Морально непохитним. Окремі колеги поважали його за чесність і принциповість, зверталися за порадою, інші ж — вважали лохом і ставилися підозріло. В районній прокуратурі Сергію Савчуку довелося починати все з нуля. Але була в цьому своя неоціненна перевага. Ніби нове життя зі старою мудрістю.

3

Посаду прокурора Іванівського району впродовж останніх шести років обіймав Гулько Степан Іванович. Це був огрядний чоловік середнього зросту з важкою походою і таким самим нелегким характером. Йому нещодавно виповнилося сорок сім років, однак через зайву вагу і любов до алкоголю він здавався щонайменше п'ятдесятип'ятирічним.

Степана Івановича знали як запальну, імпульсивну людину. Спершу підлеглі часто потерпали від його крутої вдачі. Але поступово всі призвичаїлися до прокурорського норову й навчилися шукати підходи для вирішення своїх питань.

Районний прокурор був типовим представником корупційної системи. Він без жодних докорів сумління нахабно оббирав дрібний і середній бізнес та годувався із замовних кримінальних справ. Частину хабарів Гулько регулярно завозив нагору: один пакунок — обласному прокуророві, інший — у Київ кураторові з Генеральної прокуратури. Така завбачлива стратегія забезпечувала безбідне, а найважливіше — безпечне існування: «свої» люди прикривали всі порушення та помилки, завчасно повідомляли про «несподівані» перевірки й допомагали улестити ревізорів. Це була вироблена роками й перевірена досвідом практика.

«Не ми вигадали, не нам і змінювати», — повторював Гулько, коли допитлива дружина напосідалася із розмовами.

Степан Іванович почувався абсолютним господарем району. Його постать, обличчя, манера спілкування — усе виказувало авторитарність і зверхність.

Алгоритм проходження всіх процесів було чітко відпрацьовано. Злагоджена робота тріади «міліція — прокуратура — суд» вражала бездоганністю й не давала збоїв. Раз на тиждень Гулько влаштовував неофіційні наради, у яких брали участь голова районного суду та начальник райвідділу міліції. По суті йшлося про ділову вечерю з алко голем. Необмеженою кількістю алкоголю. Ці зустрічі були необхідні для того, щоб узгодити подальші дії та не проґавити жодної нагоди мати для себе бодай якийсь зиск.

Така співпраця давала змогу жити на широку ногу: уже давно стояв збудованим заміський будиночок, навчалася в Англії донька, а на

банківських рахунках лежала пристойна сума.

Прокурор Гулько був здібним організатором і досконало знав методи маніпуляції. Він безпомилково визначав уразливі місця жертви й умів на них натиснути так, що остання слухняно приймала потрібну стійку і ставала передбачуваною й керованою. Найбільш ефективним методом впливу прокурора на підлеглих було спочатку залякати людину, змусити сумніватися у власній повноцінності, а тоді ненадовго наблизити її до себе й одразу дистанціюватися. Степан Гулько був неперевершеним актором і природженим психологом. Він старанно стежив за особистим життям своїх працівників, тож не нехтував плітками та чутками. Всю зібрану інформацію прокурор прискіпливо перевіряв і відфільтровував. Така наполеглива та сумлінна праця давала стабільні результати.

Прокурор Гулько створив власну унікальну градацію кримінальних справ. Перша категорія — це так звані «годувальні справи». До них належало те, що потенційно могло принести гроші: справи за участю відомих людей, посадовців, багатіїв і членів їхніх сімей.

Другу категорію становили справи, щодо яких надходили особливі вказівки обласного чи столичного керівництва. Тут треба було діяти максимально уважно й чітко дотримуватися вказівок згори. Ці справи хоч і не мали безпосередньої фінансової вигоди, проте часто були ціннішими за гроші: зразкова реалізація завдань переконувала керівництво в його, Степана Гулька, незамінності. А це, відповідно, сприяло розв'язанню якихось своїх питань на вищому рівні. Для роботи з такими двома категоріями справ прокурор добирав людей особливо ретельно.

Решта потрапляла до третьої категорії кримінальних справ. Саме тут можна було виявляти принциповість, вимагати неухильного дотримання закону і суворого покарання, робити гучні заяви у пресі, демонструвати турботу та заступництво, вдаючи прокурора в образі «слуги царю, батька — солдатам».

Сьогодні на прийом до прокурора Гулька прийшла Світлана Олегівна Король, мешканка віддаленого хутора, що ховався за селом Веснянка. Вже понад пів години заявниця плутано й незрозуміло намагалася пояснити суть своєї справи.

Жінка ніколи офіційно у шлюбі не перебувала, проте мала доньку й сина. Обидвоє народилися із психічними захворюваннями.

— Моя старша дочка Оксанка кілька днів скаржилася, що в неї болить спина, — розповідала про свою проблему Світлана Король. — Тож ми поїхали в районну лікарню, щоб її там оглянули. А лікарі нам і кажуть, що зі спиною все нормально. Але...

Жінка затихла, схвильовано дістала з кишені зім'ятого носовичка і сором'язливо приклала його до очей, поспіхом витираючи набігли сльози. Перевівши подих, вона стиха, нібито боячись вух сторонніх, вела далі:

— Але з'ясувалося, що вона, моя донька, вагітна. Вже четвертий-п'ятий місяць. Це як же так, товаришу прокурор, виходить?! Якщо люди бідні, то їх можна безкарно ображати? Я знаю, що то старий сусід мою доню згвалтував. Більше нікому. Падлюка безсоромна! Старий хтивий кобель!

— Заспокойтеся, прошу вас. Я добре розумію ваше горе й допоможу покарати негідника, — низько нахилившись до скаржниці, запевнив прокурор. — Розповідайте далі, не бійтеся і не соромтеся. Ми обов'язково розберемося з вашою бідою і, повірте, винний повністю заплатить за свій злочин.

— Та що тут вже розповідати?.. Я наполягла, аби доньці зробили аборт. Вона ж ідіотка, тобто зовсім слаба на голову — сама нічого не тямить через психічну хворобу. Ось я й довідки всі принесла.

Світлана Олегівна поклала перед прокурором обшарпану, розпухлу через незліченні довідки, епікризи, виписки, аналізи теку, яку ледь утримували зав'язки...

— Тільки це мої документи, я їх вам не залишу. Якщо потрібно, то я можу дати все вашим помічникам, аби зробили копії, — розпачливо додала жінка.

— А скажіть, шановна, чому ви впевнені, що це вчинив саме ваш сусід? Як його, до речі, звати? Скільки йому років? — прокурор дістав із шухляди чистий аркуш, налаштувавшись записувати відповіді.

— Це наш сусід Олександр Омелянович. Окрім нього, нікому. Поряд із нами більше ніхто не живе. Мій малий, Богданчик, мені говорив, що як бабуся (сусідка наша, дружина Омеляновича) була в лікарні, то дід запрошував до себе мою Оксану. Потім син ще бачив, як вона лежала на тапчані в сусідській хаті. Він це вчверив, старий змій... Він Оксанку зсилював. Повірте мені, я це точно знаю. — Жінка знову почала

схлипувати, однак за мить опанувала себе і, наче перенісшись у той чорний день, уже спокійніше продовжила:

— Я, коли приїхала з лікарні, то відразу ж пішла до сусідів і поглянула дідові просто в очі. Як же він забігав, заметушився, неначе чорти в нього вселилися! Заходився репетувати, нервувався, виганяв мене з хати... Він це вчинив — ясно, як Божий день, — гаряче переконувала прокурора заявниця. — Звуть його Величко Олександр Омелянович. Йому десь років сімдесят-сімдесят п'ять. Донька його давно в області живе, але часто з чоловіком навідується — піклується про старих, по господарству допомагає. Він трьох онуків має, вже й правнук росте, а на таке безчинство наважився...

— Світлано Олегівно, ви все правильно зробили. Добре, що не злякалися осуду, не стали покривати злочин, а звернулися до прокуратури. Не сумнівайтеся, держава вас неодмінно захистить. Зараз я скерую вас до слідчого, щоб написати офіційну заяву. А тоді ми швидко доведемо цю справу до суду, — рішуче промовив прокурор і через внутрішній зв'язок викликав до свого кабінету молоденьку секретарку. — Оленко, гм... Олено Петрівно, проведіть, будь ласка, цю жіночку до Петровця. Поки ви дійдете, то я йому телефоном дам вказівки щодо подальших дій.

— Тільки ж ви не садіть його до буцегарні, я вас дуже прошу! Він старий, а я не хочу гріх на душу брати. Краще засудити його і щоб компенсацію заплатив. А в буцегарню не треба — ще серце не витримає, помре, не доведи, Боже, від страху, — зупинившись у дверях, жалісливо попросила жінка.

— А це вже не мені й не вам вирішувати! Це компетенція суду. Як визначить, так і буде. Ідіть. Не турбуйтеся, я спробую зважити на вашу думку. Бачу, ви людина чуйна, співчутлива. А тепер усе, перепрошую, але в мене є важливі справи.

Випровадивши заявницю з кабінету, прокурор підвівся і почав повільно ходити біля свого столу. Він розмірковував над тим, кому б зі слідчих доручити таку резонансну в перспективі справу. Для себе він уже все зрозумів: це згвалтування, наруга над душевно хворою дівчиною.

«Пречудово! Ось і гучна справа для громадськості. Буде людям чим свою цікавість вдовольнити — ох і чесатимуть по всіх кутках язиками! А прокурор стане на захист простих і вбогих! Як же це все вчасно

трапилося: нарешті забудуть про скандальну ДТП із сином голови районної ради», — думки, що хаотично роїлися в голові прокурора, поступово склалися в чітку й вельми оптимістичну картинку.

4

Світлану Король не можна було назвати зразковою матір'ю: вона зловживала алкоголем і, мовою протоколів, «вела асоціальний спосіб життя».

Декілька років тому непутящою жіночкою зацікавилися чорні ріелтори — трикімнатна квартира неподалік центру міста, яка залишилася Світлані від батьків, була ласим шматком. Громадянка Король довго не опиралася й доволі швидко погодилася на переселення в сільську місцевість, спокусившись чималою доплатою. Спритна дівчинка-ріелтор миттю прокрутила обладку: нотаріус, договір, гроші в конверті — і хатинка в селі.

Звісно, ріелтори добряче «наварили» на квартирі, але власниця цим абсолютно не переймалася, адже на той час перебувала в затяжному запої. Добре, що хоч якісь гроші дали...

Нове помешкання, щоправда, виявилось не в селі, як обіцяли ділки, а на хуторі, де поряд із ним стояла лише одна хата. Проте Світлані так здалося навіть краще: пиячити в сільській місцевості ганебніше, ніж у місті, а тут, на хуторі, ніхто того не побачить, а отже, і не осудить.

Та сама кмітлива дівчинка, яка організовувала продаж квартири (а точніше безсовісно обібрала до нитки родину), посприяла Світлані Король в оформленні інвалідності на дітей і, за рішенням суду, визнанні їх недієздатними внаслідок душевної хвороби. Це забезпечило невеличкий, але стабільний дохід у вигляді пенсійних виплат на дітей. Світлана також отримувала соціальну пенсію. Грошей, звісно, бракувало. Але чи багато треба в селі? Якусь городину вирощували самі, щось із харчів підкидали сусіди — літня сімейна пара, якій дочка із зятем регулярно привозили з міста повні пакети продуктів. Окрім допомоги з їжею, старі й за дітьми наглядали, коли їхня мати поринала в чергове алкогольне забуття. Так і жили.

Слідчий прокуратури Петровець А. І. уважно вислухав Світлану Олегівну Король, належно оформив документи та виніс постанову про порушення кримінальної справи за статтею сто п'ятдесят два Кримінального кодексу України, тобто згвалтування. Згодом справу передали за підслідністю до районного відділку міліції, де слідчі дії (а їх було небагато) провадив слідчий Бороденко.

Слідство у справі про згвалтування психічно хворої Оксани Король тривало вже понад місяць. 74-річний Олександр Величко, якого звинуватили у страшному злочині, уперто все заперечував. Прокурор Гулько тримав цю справу під особистим контролем — періодично спілкувався і зі слідчим, і з начальником міліції, тож на початок серпня вона була готова для судового розгляду.

Обставини безпрецедентної справи набули блискавичного розголосу не лише в селі Веснянка, а й у районі. Про це говорили скрізь. Залежно від ставлення до цієї надзвичайної події громада розділилася на два табори. Представники першого засуджували Олександра Величка та співчували його дружині й доньці, натомість ті, хто належав до другого (а таких було дуже мало), сприймали ситуацію нейтрально. Проте жоден мешканець Іванівського району не став на бік старого Величка.

Усі жаліли бідолашну Оксану та її матір. Жалісливі продавчині сільського магазину навіть не наважувалися нагадати Світлані Король про її кількомісячні борги та відпускали їй горілку, підтримуючи в біді.

Окремою темою палких дискусій був примусовий аборт, який довелося зробити неповносправній Оксані. Більшість селянок була щиро переконана, що даремно Світлана позбавила дівчину можливості мати дитинку. Хай там яка, але ж вона жінка, тож, може, і маля народилося б здоровеньким.

Що ж до Величків, то життя їхньої родини перетворилося на суцільний жах. Дружина Олександра Омеляновича була приголомшена тим, що трапилося. Як жінка й мати, вона не знаходила виправдання огидному вчинкові чоловіка, тому перебралася до доньки в місто. Старого Величка навідувала тільки дочка — двічі на тиждень вона приїжджала в село, щоб прибрати та наготувати батькові їжі. Під час цих візитів вони майже не розмовляли. Їй було невимовно соромно та гірко водночас. Жінка всім серцем хотіла якось допомогти батькові, але не знала, як це зробити. Глибоко в душі вона сподівалася, що сталася прикра помилка і слідчий обов'язково знайде справжнього злочинця.

5

У понеділок рано-вранці прокурор району Степан Гулько викликав помічника Сергія Савчука до свого кабінету. Там уже сидів слідчий Бороденко.

— А, Сергію Васильовичу, проходите, будь ласка, — прокурор мав стурбований вигляд. — Ви знайомі з Андрієм Миколайовичем?

— Так, знайомі — доводилось якось працювати разом, — стримано відповів Савчук і потиснув руку спочатку прокуророві, а потім слідчому. — Добрий день.

— Що ж, тоді без зайвих церемоній почнемо обговорення. Ну ж бо, Андрію Миколайовичу, доповідайте по справі, — діловим тоном сказав Гулько.

Слідчий розправив плечі, прокашлявся і розгорнув теку з матеріалами кримінальної справи.

— Досудовим слідством встановлено, що Величко Олександр Омелянович, 1934 року народження, повних років — 74, раніше не судимий, одружений, утриманців не має, не є депутатом місцевої ради, українець, уродженець села Веснянка Любартівської області, проживає в селі Веснянка на вулиці Хутірській, 2, скоїв злочин, передбачений частиною першою статті 152 Кримінального кодексу України⁴, а саме — вчинив зґвалтування, тобто статеві зносини з використанням безпорадного стану Король Оксани Іванівни, 1990 року народження. Безпорадний стан потерпілої зумовлений важкою формою олігофренії⁵, внаслідок чого її визнано судом недієздатною. Через свій стан потерпіла не здатна розуміти значення своїх дій та керувати ними.

Слухаючи слідчого, помічник прокурора Савчук робив нотатки у своєму записникові, заздалегідь готуючи уточнювальні запитання. У прокурорському кабінеті, долаючи задуху спекотного кінця літа, на повну потужність працював кондиціонер. Для огрядного Степана Гулька прохолодне повітря в кабінеті було комфортним, проте і Савчук, і Бороденко відверто мерзли, хоч і намагались не показувати цього.

Бороденко монотонно читав матеріали справи, час від часу зупиняючись, аби ковтнути води.

— Про захворювання потерпілої обвинуваченому Величку О. О. було відомо. Однак, незважаючи на це, Величко О. О. не раз мав статевий контакт із Король О. І. у власному будинку за відсутності дружини — Величко Тетяни Григорівни. Обвинувачений постійно заперечував причетність до інкримінованого діяння. Натомість вину громадянина Величка підтверджено свідченнями Короля Богдана Івановича, брата потерпілої, який на власні очі спостерігав статеві акти. Також свідки Василюк А. О., Кочкіна Т. Б., Гончаренко С. Ю. повідомили, що бачили, як потерпіла Король О. І. заходила до будинку родини Величків, а згодом виходила з хати напівроздягнена — без бюстгальтера, лише в розстебнутій блузі, накинутій на плечі. Унаслідок статевих зносин громадянка Король завагітніла. На вимогу громадянки Король С. О., яка є матір'ю й опікуном недієздатної потерпілої, вагітність примусово перервали в Іванівській районній лікарні на дев'ятнадцятому тижні вагітності, що підтверджено відповідною довідкою, долученою до матеріалів кримінальної справи, — докладно та по-канцелярському сухо доповів слідчий. — Якщо коротко й по суті, то у мене все.

— Степане Івановичу, чи можу я поставити кілька запитань слідчому? — поцікавився Савчук.

— Так, будь ласка, Сергію, запитуйте. Пропоную разом обговорити всі нюанси, — сказав прокурор і пересів ближче до колег.

— Андрію Миколайовичу, а чи розглядали ви альтернативні версії? Це справа приватного звинувачення. Згідно зі статтею 27 КПК, справи про такий злочин, як згвалтування, порушують не інакше, як за скаргою потерпілого, якому й належить у такому разі право підтримувати обвинувачення. Я хочу знати, як саме обґрунтовано порушення кримінальної справи? — запитав Савчук.

— Стоп-стоп-стоп, Сергію Васильовичу! Ви наче сумніваєтеся в добросовісності слідчого Бороденка? — різко та претензійно перебив того Гулько.

— Степане Івановичу, я намагаюся уточнити всі деталі, які неодмінно зауважить більш-менш грамотний адвокат у суді, — якомога м'якше пояснив своє запитання помічник прокурора.

— Ну який адвокат? Ви про що? Невже ви вірите, що хтось справді буде захищати цього старого збоченця?! — презирливо скривився прокурор.

— Думаю, що хтось таки знайдеться, — ніби не помітивши інтонації Гулька, відповів Савчук. — Принаймні це дуже ймовірно.

Прокурор важко підвівся і, поважно походжаючи кабінетом, суворо заговорив:

— У нашому районі всі адвокати відмовилися від захисту: ніхто не хоче псувати свою репутацію. Район на вухах через цю справу, про неї гудуть усі — від домогосподарки до лікаря. Я особисто читав матеріали справи, і в мене не виникає ніяких сумнівів щодо особи обвинуваченого!

Говорячи це, Степан Іванович пильнував реакцію свого підлеглого і, помітивши на його обличчі скептичну посмішку, поквапився змінити свій категоричний тон.

— Сергію, ви, без сумніву, блискучий фахівець. Усі знають вас як чесну та справедливу людину. Звісно, я не маю нічого проти, якщо ви ретельніше попрацюєте над справою. Поїдьте у Веснянку, роздивіться там що і як — на місці ж краще готуватися до суду. Домовилися?

Питання було риторичним, тож, не дочекавшись згоди Савчука, прокурор продовжив:

— Ось і чудово. А тепер забирайте Андрія Миколайовича до свого кабінету та пройдіться ще раз по всіх обставинах. Розберіть усе на шматочки та зберіть знову, як пазл. Беззаперечно вірю у ваш професіоналізм. Якщо не прокуратура, то хто ще захистить бідолашну дівчину? Хіба це не наш святий обов'язок?

— Дякую, Степане Івановичу, за довіру. Отже, ви доручаєте мені підтримувати в суді державне обвинувачення в цій справі? — логічно припустив Сергій Савчук.

— Наразі у вас найбільший досвід — вам і захищати честь прокуратури Іванівського району. На вас уся надія! Я на сто відсотків упевнений, що ви гідно виконаєте свій обов'язок, — улесливо протягнув Гулько. — Нумо, хлопці, до праці! У мене тут, скажу відверто, й інших справ купа. Тож до зустрічі. Але тримайте мене в курсі!

Аудієнцію було завершено. Прокурор зробив рукою красномовний жест у бік дверей. Слідчий попрощався за уставом: «Здоров'я бажаю!». Савчук же просто промовив: «До побачення».

Поки слідчий Бороденко складав свої папери, прокурор вийшов до приймальні та наказав секретарці:

— Олено, хай водій буде готовий вирушати через п'ятнадцять хвилин. А зараз — чашку кави та матеріали про вбивство, які зранку отримали з міліції.

Він ще раз на виході потиснув руки колегам і заклопотано повернувся до кабінету.

Ділова хватка прокурора та його щільний графік викликали щиру повагу працівників прокуратури. Усі знали, що Гулько приходить дуже рано й часто засиджується за роботою до пізньої ночі. Чи не щодня він особисто їздить до суду, у міліцію, по кілька разів на тиждень буває в обласній прокуратурі. Окрім того, двічі на тиждень прокурор веде особистий прийом громадян. Час від часу наглядає за роботою підлеглих. Він усе знає, пам'ятає і контролює. При цьому завжди зібраний, емоційно стабільний і надзвичайно працездатний. Попри вимогливість і важкий характер, Гулько завжди захищає «своїх» перед обласним і столичним начальством. У разі виявлення порушень не дозволяє стороннім втручатися: сам усе з'ясує та справедливо покарає. Майже всі підлеглі називали його коротко та з повагою: «Шеф».

Справжній прокурор.

⁴ Частина 1 статті 152 Кримінального кодексу України — звалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

⁵ Олігофренія — розумова відсталість.

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ